Inclusie van kinderen met een specifieke zorgbehoefte

Leidraad voor Buitenschoolse Opvang

1 september 2021

Entiteit **Dienst Kinderopvang**

Contactpersoon Hilde Schockaert

Inclusieve kinderopvang van kinderen met een specifieke zorgbehoefte situeert zich

*binnen een breder kader van **respect en diversiteit**.*

*Het speelt in op de **eigenheid** van elk kind, waarbij de verscheidenheid in ontwikkeling*

*een **meerwaarde** is voor alle kinderen, ouders, kinderbegeleiders en samenleving.*

*Inclusieve kinderopvang creëert een omgeving waar elk kind zich kan ontwikkelen volgens zijn eigen ritme met de ouders en het eventuele (zorg)netwerk als **onmisbare partners**.*

Missie inclusieve kinderopvang Stad Gent

Kinderopvang die bewust inzet op **kwaliteit*** is een goede basis voor het opvangen van kinderen met specifieke zorgbehoeften (SZB).

Toch vraagt het opvangen van kinderen met een SZB bijzondere aandacht.

Deze leidraad clustert aandachtspunten, valkuilen en bijhorende tips vanuit de praktijkervaring van inclusieve kinderopvanglocaties (kinderbegeleiders en ouders).

Een aantal tips zijn evident en reeds ingeburgerd in de opvang, andere zijn misschien vernieuwend.

De leidraad omvat twee luiken; **aanmelding** van een kind met een SZB en **vermoeden van** een SZB bij een kind.

Deze leidraad vertrekt vanuit een aantal basisvoorwaarden die kaderen binnen een kwalitatieve opvang (pedagogisch raamwerk baby's en peuters):

- *Intake vooraleer de opvang start*
- *Cultuur om met ouders in overleg te gaan*
- *Aandachtsbegeleider*
- *Structureel observeren van kinderen a.d.h.v. een volgsysteem (bv. In de kijker)**

- *Werken op maat en ritme van het kind/gezin*
- *Inspelen op noden van de kinderen*
- *Open blik en flexibiliteit*
- *Kinderparticipatie*
- *…*

1. AANMELDING van een kind met SZB

Bij aanmelding van een kind met een specifieke zorgbehoefte geven de ouder(s) de specifieke zorg voor hun kind aan bij de start van de opvang. Soms zijn de ouder(s) nog zoekende naar een 'diagnose' of een 'verklaring' voor bepaalde bezorgdheden.

*In de buitenschoolse opvang is het belangrijk dat de **stem van het kind** zelf ook wordt meegenomen.*

In de cluster 'samen met ouders' ligt de focus op de ouders. Indien het kind mee betrokken wordt (in de gesprekken) dan gelden deze tips ook naar de kinderen toe.

SAMEN MET OUDER(S) * ***Ouder(s) als regisseur***
**Met 'ouders' bedoelen we elke volwassene die instaat voor de zorg en de opvoeding van het kind*

ALGEMENE TIP: probeer in je communicatie de 'ja maar' te vervangen door de 'ja-en'!

Eerste kennismaking	• Geef aan ouder(s) mee dat jouw opvanglocatie open staat voor kinderen met specifieke zorgbehoeften (groepsopvang, gemotiveerde kinderbegeleiders, inclusieve kijk, …) • Stel je open voor de specifieke zorgbehoeften van het kind en dit door oplossingsgericht te denken/ te communiceren • Vraag aan de ouders hoe zij inspelen op de zorgbehoeften van hun kind. Beluister actief het antwoord. Stem bijvoorbeeld af of je het goed begrepen hebt, stel bijvragen,… • Luister naar de eventuele bezorgdheden van ouder(s) en wuif deze niet weg* • Geef ouder(s) voorbeelden van jullie huidige aanpak en hoe jullie als opvang tegemoet kunnen komen aan de bezorgdheden van ouders/specifieke zorgbehoeften van het kind • Wees eerlijk als je voor bepaalde bezorgdheden/ specifieke zorgen nog geen oplossing/alternatief ziet. Geef mee dat het 'zoeken naar…' een gezamenlijke weg is • Verwijs reeds naar het wenmoment en regelmatige afstemmingsgesprekken die de samenwerking vorm geven (zie verder)

	• Neem de woorden/termen over die de ouder(s) gebruiken om de specifieke zorg van hun kind te benoemen of vraag aan de ouders welke woorden/termen je best gebruikt • … ** Neem de bezorgdheden ernstig. Probeer ouder(s) niet gerust te stellen door de bezorgdheden te minimaliseren en aan te geven dat jullie 'alles' zien zitten en het wel goed komt.*
Intake	• Bezoek samen met de ouder(s) (en het kind) de leefgroep om de bezorgdheden uit de eerste kennismaking op te vangen • Stel de kinderbegeleider(s) van de leefgroep voor • Vraag naar eventuele ervaringen in vorige opvanglocaties (KDV, onthaalouder, naschoolse opvang, vrije tijd,...) en overleg of een gesprek met deze partij(en) aangewezen is*1 • Vul samen met de ouders (en het kind) het kindpaspoort in • Beperk de administratieve info tot het strikt noodzakelijke*2 • Richt de aandacht vooral naar de ouder(s) (en het kind), ook wanneer er een externe persoon (bv. thuisbegeleider) aanwezig is bij het gesprek • Pas op met vakjargon • Bouw afstemmingsmomenten structureel in • Maak eventueel een afspraak voor het wennen*3 • Bied de mogelijkheid om samen het kinddossier aan te maken • Bekijk hoe de samenwerking met de school van het kind vorm kan krijgen en ervaringen gedeeld worden • … **1Deze ervaringen kunnen een meerwaarde zijn in het zoeken naar acties/aanpassingen. De focus hierbij ligt vooral op de positieve ervaringen* **2Indien je voor het kind met een SZB een dossier wilt indienen bij Kind&Gezin voor een individuele financiële tegemoetkoming, wacht je hier beter mee tot na het eerste afstemminggesprek (zie verder)* **3 Indien er niet gewend wordt, neem de tips van het luik 'wennen' mee in de intake*

Wennen	• Maak het wenmoment gelijkwaardig en wederkerig*1 • Stel je vragend op en beperk je niet enkel tot het toelichten van jouw werking • Vraag aan ouder(s) om te tonen hoe zij omgaan met hun kind (troosten, eten geven, slapen, spelen, knuffelen,…)*2 • Spreek niet in evidenties (bv. “als je kind aan tafel zit om te eten….”) • Sta open voor zaken die ouders in vraag stellen, ook als deze voor jou ‘evident’ zijn • Geef een ‘nieuwe/andere’ aanpak een kans • Vraag naar spel en materiaal dat het kind thuis leuk vindt • Zoek samen met ouder(s) naar eventuele alternatieven indien een thuisgewoonte niet kan overgenomen worden • Bekijk samen met de ouders of er extra of ander materiaal nodig is om de opvang te doen slagen en/of er infrastructurele aanpassingen nodig zijn • … **1Ouder(s) en kind wennen niet alleen aan de leefgroep, maar als kinderbegeleider leer je ook het kind en de ouder(s) kennen* **2 De momenten hangen deels af van de zorgen van het kind*
Afstemmings- Gesprek* *(± na 1 maand)* Opvolggesprek* *(± na 3/6 maanden)* **Indien het kind aanwezig is op het gesprek kan je op voorhand met het kind bespreken wat jullie samen zullen vertellen*	• Bouw afstemmingsmomenten structureel in • Ga na of de opvang aansluit bij de verwachtingen van de ouder(s) • Richt de aandacht vooral naar de ouder(s) (en het kind), ook wanneer er een externe persoon (bv. thuisbegeleider) aanwezig is bij het gesprek • Luister naar eventuele bezorgdheden van ouder(s) (en het kind) • Trek de woorden van ouder(s) (en het kind) niet in twijfel* 1 • Bespreek een (eerste) ‘In de Kijker’ portret of vul het (eerste) portret samen met de ouder(s) in • Informeer de ouder(s) over hoe het kind zich voelt in de groep (of laat het kind zelf vertellen) • Benoem de evolutie/talenten van het kind • Vereng het kind niet tot de zorgbehoefte • Vergelijk het kind niet met andere kinderen

	• Signaleer wat niet vlot loopt met een open blik en vraag de ouder(s) naar advies • Ga ervan uit dat de ouder ook het beste voor heeft met zijn kind • Wees voorzichtig met 'goedbedoeld advies' • Maak de bezorgdheden gemeenschappelijk • Zoek samen met de ouder(s) (en het kind) naar mogelijkheden om het welbevinden en betrokkenheid van het kind te optimaliseren • Kader je vraag om een dossier in te dienen bij Kind&Gezin voor een individuele financiële tegemoetkoming *2 Een eventuele brief aan ouders kan je terugvinden onder 'Aankopen & Onkosten/Inclusiebudget' • … **1 Thuis is een andere context dan de opvang. Het is mogelijk dat het kind zich daar anders gedraagt of reageert.* **2 Geef hiervoor ouder(s) de tijd en respecteer hun beslissing. Je kan de tegemoetkoming aanvragen met terugwerkende kracht.*
Overleg met de school	• Bespreek met directie en/of kleuterjuf of leerkracht hoe de specifieke zorgen voor het kind best worden opgevangen. Stem af op elkaar. • Wees je ervan bewust dat school en kinderopvang verschillende contexten zijn. • Bevraag of er zorgoverleg rond dit kind bestaat. • De aandachtsbegeleider neemt best deel aan het zorgoverleg op school. Ter voorbereiding wordt het IDK-portret ingevuld en meegenomen naar het zorgoverleg. • Als VA coach je de begeleidster in de voorbereiding op het zorgoverleg. • Deelname aan het zorgoverleg vervangt geenszins afstemmings- of opvolgingsgesprekken in de opvang. • …

Contact met externen/ zorgnetwerk bv. Thuisbegeleider, kinesist, verpleegkundige, ed	• Vraag aan ouders om het zorgnetwerk van hun kind voor te stellen. Als buitenschoolse opvang maak je daar deel van uit • Bespreek met de ouders hoe de afstemming met de school vorm kan krijgen, ook als deze aanpalend is*1 • Vraag steeds de toestemming aan ouder(s) vooraleer je contact opneemt met externen/zorgnetwerk of neem samen met de ouders contact op • Spreek vooraf met de ouder(s) af welke info er mag doorgegeven worden naar externen/zorgnetwerk en op welke wijze • Bespreek met de ouders hoe externe begeleiding in de leefgroep vorm kan krijgen*2 • … **1Ook als het kind naar de aanpalende school gaat, bekijk je best met de ouders hoe de samenwerking tussen school, opvang en thuis vorm kan krijgen en hoe de dagelijkse overgangen warm en vlot kunnen verlopen* **2Bij voorkeur vindt de therapie plaats in de leefruimte. Toch kan ervoor gekozen worden om de therapie te laten doorgaan in een aparte ruimte. Dit omwille van concentratie, pijn of de privésfeer van het kind die de verzorging/therapie met zich meebrengt.*

Contacten met andere ouders	• Vraag aan de ouder(s) van het kind met SZB welke info er mag doorgegeven worden aan de andere ouders en wie dit doet*1 • Ga in op vragen van andere ouders als deze betrekking hebben op hun eigen kind*2 • Probeer ouders onderling te verbinden; moedig rechtstreekse communicatie aan. Immers, zoals elk ander kind heeft een kind met specifieke zorgbehoefte ook 'gewone' zorgen, denk aan voeding, slapen, voor het eerst naar school,… • … **1Soms geven ouder(s) van een kind met een SZB aan dat ze liever zelf informatie geven aan andere ouders* **2Soms maken andere ouders zich ongerust omdat ze vrezen dat het kind met SZB (te)veel aandacht zal vragen ten koste van hun kind*

KIND IN DE GROEP	***Gewoon waar het kan, specifiek waar het moet***
Welbevinden & betrokkenheid	• Stel het welbevinden en betrokkenheid van het kind voorop. Het is een belangrijke maatstaf in zijn/haar ontwikkeling. Het 'zich goed voelen' staat in relatie met zich 'goed ontwikkelen' • …
Groepsgevoel	• Benoem op een positieve manier de verschillen en overeenkomsten tussen individuele kinderen* • Creëer mogelijkheden opdat kinderen elkaar ontmoeten in een positieve sfeer • Verbind kinderen met elkaar door taal te geven aan initiatieven van kinderen, maak kinderen attent op elkaar • Laat alle kinderen actief mee naar oplossingen zoeken om iedereen bij de opvang te betrekken. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat iedereen kan meespelen? **Benoem verschillen niet als één enkel verschil ten opzichte van de groep kinderen. Zo creëer je een WIJ-ZIJ context. Door de verschillen te benoemen in een sfeer van de diversiteit tussen alle kinderen, creëer je een WIJ context.*
Activiteiten & materiaal	• Wees creatief met het bestaand materiaal en activiteiten* • Vraag aan ouder(s) (en het kind) en het eventuele zorgnetwerk waar het kind graag mee speelt, wat het kind uitdaagt • Zorg in het aanbod van boeken en spelmateriaal voor een weerspiegeling van de samenstelling van de kinderen/gezinnen in jouw leefgroep • Zorg dat kinderen zich kunnen identificeren op alle vlakken, ook op hun specifieke zorgbehoefte • Denk na over je criteria om de groep op te splitsen op leeftijd, interesse, …) • … **Je hoeft zelden over aangepast materiaal te beschikken/aan te kopen. Materiaal dat op maat gemaakt wordt voor het kind, kan meegebracht worden door de ouders of door het zorgnetwerk.* *Indien je toch een hiaat ontdekt en het om een duurzame aankoop gaat, dan kan je hiervoor beroep doen op een deel van het inclusiebudget. Zie Sjabloon voor aanvraag.*

Observeren	• Volg de ontwikkeling van het kind a.d.h.v. het instrument 'In de Kijker' • Observeer het welbevinden en de betrokkenheid van het kind • Observeer de sterktes van het kind; elk kind is voor zichzelf sterk(er) op een bepaald domein en ontwikkelt zich op zijn tempo • Plaats zorgen in een breder geheel waarbij je oog hebt voor de algemene ontwikkeling van het kind • Vergelijk het kind met zichzelf en niet met anderen • …
Privacy	• Ga discreet om met 'persoonlijke informatie' over een kind* • Betrek het kind in de acties/aanpassingen die je voor hem/haar plant • Laat het kind mee beslissen welke informatie er met anderen gedeeld wordt en op welke manier • Bespreek bezorgdheden (bv. met collega's) niet over het hoofd van het kind • Bespreek met de ouder(s) en de externe zorgverlener waar je een verzorging/therapie laat doorgaan (al dan niet in de leefgroep) • … **Denk na over hoe je belangrijke informatie noteert en doorgeeft. Openlijk uithangen van informatie mag niet (bv. allergieën)*

BEGELEIDERS	***Meerwaarde in de kracht van de groep***
Rol	• Blijf in je rol van kinderbegeleider; deze is pedagogisch en niet medisch of therapeutisch • …
Aandachtsbegeleider	• Zorg voor een aandachtsbegeleider die het kind observeert zowel in zijn persoonlijke ontwikkeling als is zijn contacten met de andere kinderen in de groep • Verzorg als aandachtsbegeleider de contacten met de ouders en het eventuele zorgnetwerk. Neem eventueel deel aan Zorgoverleg.

	• Ondersteun de relatie met de school, schenk aandacht aan een goede informatiedoorstroom tussen kinderopvang, school en ouders • Plan regelmatig overleg tussen de aandachtsbegeleider en collega kinderbegeleiders met als doel: leren van elkaar - uitwisselen - elkaar versterken • …
Contact met externen	• Ga enkel in overleg met externen met toestemming van de ouders • Overleg met externen (zorgnetwerk, school,…) hoe de begeleiding in de buitenschoolse vorm kan krijgen*1 • Deel ervaringen met externen (zorgnetwerk, school,…). Als kinderbegeleider ken je het kind in een groep. Externen kennen het kind vaak individueel of in de gezinscontext*2 • Gebruik het kindportret om de totale ontwikkeling van het kind te overlopen*3 • Blijf in je rol als kinderbegeleider • … **1 Indien de school aanpalend is/op dezelfde locatie, dring erop aan dat het team van de buitenschoolse opvang mee in het zorgoverleg zit* **2 In deze gesprekken wordt van de kinderbegeleider geen therapeutisch of medische kennis gevraagd, wel het pedagogisch aspect* **3 Bespreek steeds met medeweten van de ouder(s) een kindportret met een leerkracht of in een zorgteam (ook van de aanpalende school)*

2. VERMOEDEN van een SZB bij een kind

Indien er bij de aanmelding nog geen specifieke zorg is aangegeven door de ouders, maar begeleiders zich in de loop van de opvang zorgen maken over de ontwikkeling van een kind, zijn er **aanvullend** nog deze aandachtpunten.

CONTACTEN MET OUDERS	***Ouders als regisseur***
Zorggesprek	• Denk vooraf na over wat je wilt bereiken met het gesprek, wat je verwachtingen zijn naar ouder(s)* • Vertrek vanuit je eigen bezorgdheid • Spreek in de 'ik-vorm' • Laat het gesprek voeren door één vertrouwde persoon die het kind kent (bv. aandachtsbegeleider) • Neem tijd en ruimte voor het gesprek • Maak de zorg gemeenschappelijk • Vergelijk het kind niet met andere kinderen • Vereng het kind niet tot de zorg • Geef ook aan wat goed loopt • Formuleer je bezorgdheid feitelijk en concreet, spreek niet in vage en algemene termen • Gebruik geen vermoedelijke diagnoses of labels • Probeer ouder(s) niet te overtuigen van je gelijk • De ouder(s) (en het kind) beslissen welke info over de specifieke zorg ze meedelen aan de opvang • Elke ouder reageert anders (boos, ontkennend, opgelucht…), geef ouder(s) de tijd • Enkel de ouder(s) kunnen beslissen om verdere onderzoeken te plannen en door wie en wanneer dit gebeurt • Veroordeel ouders niet wanneer ze beslissen om (nog) geen verdere stappen te zetten • Vertel aan de ouders wat jou zou kunnen helpen • Op vraag van ouders kan je informatie geven over bestaande organisaties die het kind en zijn gezin kunnen ondersteunen • …

	** Wees realistisch in je verwachtingen*
Brengen en halen	• Zorg dat er geen andere ouders meeluisteren indien je ouder(s) aanspreekt tijdens het breng- en haalmoment • Maak tijd en ruimte voor een (moeilijk) gesprek met ouders, los van de breng- en haalmomenten in de leefgroep*1 • Ouder(s) apart roepen in een afzonderlijk lokaaltje met de verantwoordelijke kan bedreigend overkomen*2 • … **1Je kan je eerste bezorgheden meegeven in de dagelijkse contacten, indien je hierover met ouders dieper wilt praten, doe je dit best op een ander moment* **2Zorg dat een 'formeel' gesprek niet onverwacht komt*
Contact met externen	• Informeer de ouders als eerste over de zorg* • … **Het is onaangenaam voor ouders om te horen dat de zorg al langer leeft in de opvang en er hierover reeds gecommuniceerd is met externen*

KIND IN DE GROEP ***Gewoon waar het kan, speciaal waar het moet***

Welbevinden & betrokkenheid	• Vertrek vanuit het welbevinden en betrokkenheid van het kind* • Zet de sterktes van het kind in om eventuele zorgen aan te pakken • Focus op het 'wie is het kind', eerder dan 'wat is het kind' • Onthoud dat er geen lastige kinderen zijn, maar wel lastig gedrag of situaties • … ** Belangrijker dan een diagnose is dat het kind zich goed voelt en betrokken is in de groep en op zijn/haar tempo in ontwikkeling is*

Observeren	• Volg het kind zijn ontwikkeling a.d.h.v. het instrument 'In de Kijker' • Gebruik je observaties als basis voor een positieve dialoog aan te gaan met de ouder(s) en niet om ouder(s) te overtuigen van je gelijk • Observeer de totale ontwikkeling van het kind • Plan een kindbespreking op team om een breder beeld van het kind te creëren* • … **Soms zit je vast met een kind en zie je vooral je bezorgdheden. Collega's kunnen helpen om deze cirkel te doorbreken.*

BEGELEIDERS	***Meerwaarde in de kracht van de groep***
Rol	• Breng je bezorgdheid in relatie met het welbevinden en de betrokkenheid van het kind in de leefgroep • Maak de zorg gemeenschappelijk door samen met de ouder(s) op weg te gaan • Laat de regie bij de ouder(s), zij nemen beslissingen voor hun kind* • … **Veel van de frustraties bij begeleiders is te verklaren doordat de begeleider de regie over het kind naar zich toe trekt. Meestal gebeurt dit vanuit de goed bedoelde zorg om 'het beste' te willen voor het kind, om 'er op tijd bij te zijn' en 'snel te (be)handelen'.*
Contact met externen	• Bespreek je bezorgdheden eerst met de ouders vooraleer advies in te winnen bij 'specialisten' • Indien het kind school volgt in de aanpalende school, kan je met de leerkracht van het kind in overleg gaan* • Op vraag van ouders kan je hen advies geven over de mogelijkheden van externe ondersteuning en eventueel samen de eerste contacten leggen • …

	**Bespreek je bezorgdheden vanuit je eigen context. Bespreek steeds met medeweten van de ouder(s) een kindportret met een leerkracht of in een zorgteam (ook van de aanpalende school)*